

Horáková, Michaela

Vetterova cesta po Islandě

In: Horák, Bohuslav. *Daniel Vetter a jeho "Islandia"*. Brno: Filozofická fakulta s podporou Ministerstva školství a národní osvěty, 1931, pp. [20]-26

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118781>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

II.

VE TTRŮVA CESTA PO ISLANDĚ.

Podle Jirečka¹ podnikl Vetter svou cestu na Island z Leidenu. Pobyt Vetrův tam dokládá Jireček k roku 1626, doby jeho cesty však blíže neurčil. Ale již roku 1858 se o to pokusili dva dánští badatelé Thorson a Sigurd Jónasson. Thorson soudil, že Vetter svou cestu konal asi záhy po roce 1613, dávno však před rokem 1635²; podle Sigurda Jónassona připadla Vetrova cesta do roku 1613 nebo 1614³. Určení to přijal také Th. Thoroddsen⁴. Ale severským badatelům byl znám jenom překlad polského vydání Vetrovy Islandie, ne její český tekst, kde je uvedeno určité datum o Vetrově pobytu na ostrově, totiž rok 1613. Proto položil Č. Zibrť⁵ Vetrovu islandskou cestu do roku 1613 a souhlasně s ním učinili tak též Krček⁶, Karásek⁷ a Metelka⁸. Proti tomu dospěl Vonka⁹ k jinému časovému jejímu určení, totiž k době mezi l. 1625–1631, E. Walter¹⁰ pak k roku 1625.

¹ Rukověť II, 249.

² Annaler, str. 256, E. Walter, Xen. Prag., str. 207. Rok 1635 (ne 1632 jak píše Walter) uvedl Thorson proto, že je to prý datum předmluvy polského textu (srov. též Annaler, str. 261). Než běží tu o omyl. Předmluva je datována r. 1638, jak je patrné z tvaru osmičky užitého při paginaci polského tisku.

³ Annaler, str. 304, E. Walter, Xen. Prag., str. 209.

⁴ Gesch. II, str. 205.

⁵ Islandia, str. 5.

⁶ Kwartalnik hist. IX, str. 117. Krček tu píše: Podróż tę bowiem odbył Fetter z Janem Salmonem w r. 1613. . . . Překvapí tedy Waltrova věta: Ein genaues Datum gibt Krček nicht an (Xen. Prag., str. 207).

⁷ Pražské Noviny 1896, čís. 178.

⁸ O neznámém dosud vydání mapy Islandu Olaa Magna z roku 1548. (Věstník Král. české společ. nauk, tř. fil.-histor.-jaz. 1895, str. 12.)

⁹ Věstník Pedagogický III, str. 170.

¹⁰ Čs. R. I.

Určitou odpověď na otázku, kdy Vetter na Islandě byl, dává tato věta v jeho Islandii, str. 82: „Jakožto i léta 1613 od nás spatřino, že na svatého Jana, když u nás nejtepleji bývá, tam tak hrubě sníh přšel, že ho za hodiny neb dvě dobře na půl lokte napadlo“¹¹. Letopočet 1613 čteme jenom v českém textu, ani v polském ani v německém vydání Islandie není uveden rok při Vetrově zmínce, že za jeho pobytu na Islandě na sv. Jana sněžilo¹². Není však příčiny pochybovat o správnosti toho údaje, který také nebyl dosud vyvrácen žádným pokusem o jiné datování Vetrovy islandské cesty. Kdyby rok 1613 byl zaznamenán jenom v rukopise, bylo by možno pro ledabylý přepis rukopisný míti pochybnost o věrohodnosti jeho. Ale týž údaj je uveden také v starém českém tisku a důvod k pochybnosti odpadá. Mezi letopočty, jež nacházíme v Islandii, není také pozdějšího nežli je rok 1613, který je tedy chronologickou mezí událostí v ní zaznamenaných¹³. Vetter plavbu na Island a z Islandu konal patrně na lodích hansovních. Na to poukazuje jak přístav, kde loď přistála, tak místo, odkud vyplula loď, na níž se Vetter vrátil z ostrova. O tom doleji stane se ještě zmínka. Pak ovšem je téměř vyloučena možnost, že by byl svou cestu vykonal po roce 1616, kdy obnovena a zostřena byla ustanovení starší (z roku 1602), zakazující městům hansy obchodní styk s Islandem¹⁴.

Vetter podnikl svou cestu spolu s jiným ještě druhem. Na

¹¹ V tisku z r. 1673 l. B1.

¹² Vydání polské, str. 17. — Vydání německé, l. C 2.

¹³ Č. Zíbrt, „Islandia“ str. 5, uvedl ještě další událost, o níž vypravuje Vetter v svém cestopise, pro datování jeho cesty do roku 1613. Je to nešťastná příhoda z roku 1613, kdy prudký vítr zachvátil malou loďku se šesti osobami a rozbil ji i s lidmi o skálu, Islandia, str. 95, Tisk z r. 1673, l. D 2'; německé vydání l. E 4; polské vydání (str. 40) roku 1613 nezaznamenává. Z textové souvislosti soudí Zíbrt, že tu jde o vzpomínku Vetrovu, nabytou vlastní zkušeností r. 1613. Jde asi o událost, která se sběhla za Vetrova pobytu na Islandě, nebo nedlouho před tím. Ale sama o sobě tato příhoda neposkytuje pro datování jeho určitějšího dokladu, ježto by mohlo bžeti také o příběh značně starší. Také nešťastný pokus tří Angličanů. vystoupiti roku 1607 na Snaefellsjökull, vylíčil Vetter velmi živě. Islandia (podle rukopisu), zde str. 87, tisk z r. 1673, l. B 7; polské vydání, str. 25, německé vydání, l. D 1'.

¹⁴ Srov. o tom podrobnější výklad ve Waltrově studii (Xen. Prag, str. 208/09, podle Sigurda Jónassona, Annaler, str. 302/03).

Island se vypravili s nějakým kupcem. Na otázku, kdo byl onen druh, kterého Vetter nazývá „druhého tovaryše své cesty“¹⁵, dostává se nám odpovědi, že to byl bratrský kněz, Moravan Jan Salmon¹⁶. Výklad je založen na zprávě Regenvolsciově¹⁷: Edidit (totiž Daniel Stregicius Vetterus) descriptionem insulae Islandiae, quam ipse lustraverat, cum Johanne Salmone Moravo. Při interpunkci Regenvolsciově byl by smysl věty ovšem jiný, totiž ten, že Vetter vydal svůj popis Islandu spolu se Salmonem, který by tu byl označen za spoluautora. Ale s podobným výkladem bylo by asi těžko srovnat větu na konci předmluvy polského vydání Islandie. Tam totiž Vetter prohlašuje zcela určitě knihu o Islandu za práci svoji¹⁸. Nutno tedy počítati s chybně položeným rozdělovacím znaménkem v Regenvolsciově větě¹⁹.

Jméno Jana Salmona uvádí se též v literatuře. Byl knězem a při úmrtí paní Veroniky ze Žerotína věnoval jejímu choti Janu Divišovi ze Žerotína „Rozjímání kratičkého a nestálého života“ s datem „w Eywančicych 21. Octobris Leta Paně 1610“²⁰.

Loď, na níž se Vetter plavil do Islandu, vyplula z Brém²¹ v den Nanebevstoupení Páně (roku 1613 byl to 16. květen) a přistala na západním konci Islandu v pátek po neděli sv. Trojice, (která roku 1613 připadla na 2. červen), tedy 7. června. Průměrná doba přímé plavby z německých přístavů při Severním moři do Islandu v 16. a 17. stol. bývá odhadována asi na čtyři neděle²².

¹⁵ „Islandia“ str. 77, tisk z r. 1673 l. A 4; německé vydání l. B 2 meinem reisgesellen, l. B 2' meinem geferten.

¹⁶ F. J. Zoubek, Č. Č. M., roč. 46, 1872, str. 16, pozn. 17. Jos. Jireček, Rukověť II, str. 209, 248. Č. Z(brt, Islandia, str. 4. Č. Č. H. I, str. 119. Krček-Kwartalnik Hist. IX, str. 117. Thoroddsen Gesch. II, str. 207. Metelka, str. 12 W. Bickerich, Zeitschr. d. Hist. Gesellsch. f. d. Prov. Posen, roč. 19, 1904, str. 34. E. Walter, Čs. R. I.

¹⁷ Systema Hist.-chron., str. 337.

¹⁸ Str. VII. Ktorey to pracy mojej (a moiej nie telko względem samey materyi...).

¹⁹ Mělo by býti: Edidit etiam descriptionem Islandiae, quam ipse per, lustraverat cum Salmone Moravo.

²⁰ B. Dudík Karl's von Žerotin Böhmische Bibliothek in Breslau. (Zprávy o zasedání Král. české společ. nauk v Praze, roč. 1877, str. 258/59.)

²¹ Současně konala ještě jiná loď plavbu z Brém do Islandu.

²² E. Baasch, Forschungen zur hamburg. Handelsgeschichte I. Die Island-

Vykonala-li loď, na níž byl Vetter, cestu z Brém na ostrov v 23 dnech, dala se plavba patrně za podmínek velmi příznivých, ač loď sama byla chatrná²³. Již devátého dne objevily se na dálném obzoru obrysy ostrova.

Nebezpečí hrozící na samém počátku plavby od námořních lupičů šťastně pominulo, ale v samé blízkosti ostrova byla loď stížena bouří, jež zuřila čtyři dni. Plavba vedla podél pobřeží, nad níž strmí Snaefellsjökull²⁴ (1436 m), pokrytý tehdy téměř do poloviny sněhem²⁵. Loď zakotvila na Islandu poblíže kostelíka Helgafell²⁶ zvaného, ležícího pod vrchem téhož jména (73 m vysokým), v úzké zátoce Nesvogur. Tam byl jeden z osmi přístavů, kde brémské lodi na Islandu přistávaly²⁷.

Spolu s kupcem, s nimž se na ostrov vypravili, zdržovali se oba čeští cestovatelé ve dne na břehu, noc pak trávili na lodi, než se jim naskytlá příležitost, aby se „od břehu někam do země pustili“²⁸. Ale noční pobyt na lodi nebyl bez nebezpečí, byli vážně ohroženi, když jednou vítr hrozil lodi rozbitím o skálu. Obou putovníků ujal se pak mladý Islandan, „syn rychtáře a předního jednoho ze soudců ostrova“²⁸. Zapůjčil jim koně a vzal je s sebou na sněm (althing), který zasedal na pláni při severním břehu Thingvellského jezera²⁹. Cesta tam „byla velmi nezvolná“, jeli „přes hrozné vrchy skalnaté a opálené, z nichž i dým jakejsi časem vystupoval až

fahrt der Deutschen, namentlich der Hamburger vom 15. bis 17. Jahrh. Hamburg 1889, str. 96. P. Herrmann, Island in Vergangenheit und Gegenwart. Leipzig I, 1907, str. 10.

²³ šif chatrný (zde str. 76; tisk z r. 1673, l. A 2); okręt nasz nie barzo szumny (str. 3); ein schlechtes Schiff (l. B 1').

²⁴ Vetter píše Schneefellshockel, Snelshokel (v polském textu).

²⁵ Islandia, str. 24... to smy jednak na oko widzieli, że od wierzchu aż do połowice niemal zawsze sniegem jest nakryta (totiž gora). Sněžná čára je na sev.-vých. svahu Snaefellsjökulu asi ve výši 830 m, na jihozáp. sestupuje sotva pod 1000 m. Th. Thoroddsen, Island II, str. 169, 176, 207.

²⁶ Vetter píše Helgapeld.

²⁷ Srov. P. 5. Podrobné líčení hospodářského a kulturního stavu Islandu v 17. stol. najde čtenář u Thoroddsena (Gesch. II, str. 1—56).

²⁸ Tento rychtář a soudce, vlastně sýsluman a lögman, byl Jón Sigurdsson, srov. P. 8.

²⁹ Zasedání sněmu a krajinu, kde se scházival, vylíčil Vetter v kapitole: O vrchnosti a řádu, kterého v zemi své ostříhají. K jeho líčení srov. P. 28.

vlasý na hlavách hrůzou vstávaly, k tomu přes hrozná místa vypálená a podhořelá, též přes veliká bahna k víře téměř nepodobná.“

Některé podrobnosti, jež zaznamenal Vetter v kapitole „O cestách v Islandu“, jsou zajisté založeny na osobních jeho zkušenostech. Z nich pochází zřejmě i poznámka o širokých mořských zátokách, vnikajících hluboko do země, „přes něž se jezdit musí (a to v ten čas, když moře ustoupí podle svého způsobu přirozeného) s velikou rychlostí, aby voda navracující se nezastihla lidí a jich nepotopila“. Podle Thorodesenova výkladu³⁰ má tu Vetter na mysli tu část své cesty, jež (podle tohoto popisu) vedla mělkým pásmem (zvaným Löngufjörur) při jižním pobřeží snaefellsnesském a při nížině Mýrar, z něhož moře při odlivu ustoupí na velké vzdálenosti. Na další cestě poznal Vetter bažinatou nížinu Mýrar, o níž najdeme v jeho cestopise tuto zmínku: „Jinde opět jsou místa velice bahnitá, na nichž, ač pěkná tráva roste, aniž se zdá co tak nebezpečného býti, avšak jakž se s koňmi na ně vjede, tedy veliké místo vůkol a vůkol jako na vodě se třese, sem i tam pohybuje; a protož se často koňům na nich dostává propadati, odkudž s velkou prací zase vytahování bývají.“

Na sněmu se cizinců ujal sám zástupce krále dánského, hejtman (jak Vetter píše³¹) tam přítomný. Byl to patrně Herluf Daa³². Na sněmu setkal se Vetter a jeho společník též s biskupem skálholtským (byl to Oddur Einarsson), s nimž se po ukončení sněmování odebrali do jeho sídla (do Skálholtu), kde byli po čtyři dni biskupovými hostmi. Biskup louče se pak s nimi štědře je obdával, půjčil jim koně a vyslal s nimi průvodce, po němž zaslal hejtmanovi dopis se žádostí, aby oba cestovatele přijal na svou loď. Cestu ze Skálholtu k pobřeží vylíčil Vetter takto: „Na té cestě podobně jako i prvě přes hrozná vrchy, skály a bahna, jako i vody veliké s velkým často nebezpečenstvím jsme jeti musili, nežli jsme přijeli až k břehu mořskému, na němž dvůr královský vystavený jest.“ Zástupce králův po dobu svého pobytu na Islandě sídlil v Bessastadech³³. Dvorec Bessastadir náležel kdysi islandskému

³⁰ Gesch. II, 212, pozn. 2.

³¹ Jenom v polském textu Islandie čteme: president.

³² Srv. P. 11.

³³ Viz P. 15.

historiku Snorrimu Sturlusonovi, po jehož násilné smrti (1241) přešel v držení norského krále Hákona³⁴. Blízký Hafnarfjörður uvádí se mezi přístavy, kamž dojížděly lodi z německých přístavů³⁵.

Oba čeští cestovatelé zastihli „hejtmana“ sice ještě v jeho sídle, ale na své lodi již místa neměl. Zato jim opatřil místo na lodi hamburské. Vstoupili na ni čtvrtý den po svém příjezdu k břehu. Na zpáteční plavbě do Hamburku zažili mezi Skotskem a ostrovy Shetlandskými³⁵ opět silnou bouři, tři dni trvajíc.

Ze všech zmínek, týkajících se cesty, je patrné, že Vetrův pobyt na Islandu nepotrval dlouho. Potvrzují to i vlastní jeho slova: „v času krátkém nebylo možné všeho v dokonalosti shlédnouti“³⁶. Mimo údaj, že na den sv. Jana (24. června) roku 1613 na Islandě sněžilo, najdeme v „Islandii“ ještě další událost zaznamenanou k určité době toho roku ve zmínce o činnosti sopky poblíže Skálholtu „léta 1613 času zimního“³⁷. Ale zjev, jehož Vetter tu vzpomněl, je asi shodný s výbuchem Eyjafjallajökulu 12. října roku 1612³⁸ a nepřipadá tudíž do doby jeho pobytu na ostrově.

Celkem Vetrova cesta od jeho odjezdu z Brém po návrat do Hamburka trvala asi 9—11 neděl³⁹. Účel její zůstává nejasný. Ani tam, kde se ve Vetrově vypravování naskytla tak vhodná příležitost, aby se o tom zmínil, proč se na cestu vydali (když totiž na althingu se „hejtman“ dotazoval po příčině cesty obou cizinců), nedoví se čtenář nic jiného, než to, že zástupci královu dali náležitou odpověď a že mu ukázali svědectví, jež měli od slavných a učených mužů. Zda byly mezi důvody, které určily cíl obou poutníků, také náboženské motivy (poukázal na to Zibrť⁴⁰), to na základě líčení, které obsahuje Islandie, jediný náš pramen, rozhodnouti nelze. Za vyloučený mám však jiný účel cesty, který naznačil rovněž Zibrť a který znovu obhajují Vonka a Walter: že

³⁴ J. C. Poestion, *Island*, Wien 1885, str. 416.

³⁵ Vetter píše Hytland (v polském textu čte se Hytlandia). K výkladu toho slova srov. P. 16.

³⁶ Viz konec Islandie.

³⁷ *Islandia*, str. 89 (tisk z r. 1673, l. C1'); polské vydání, str. 28; něm. vydání, l. D3.

³⁸ Viz P. 43.

³⁹ Její odhad Waltrem (Čs. R. II), asi na 45 dní, je, myslím, příliš malý.

⁴⁰ Zibrť, *Islandia*, str. 718.

by totiž Vetter a jeho společník byli podnikli cestu na Island, aby tam sbíráním získali podpory pro svou církev⁴¹. S podobným účelem cesty sotva by se srovnávala slova „my toho žádostivi nebyli“, která Vetter poznamenal, když se skálholtský biskup, louče se s hostmi svými, omlouval, že jim „žádných peněz nedává, poněvadž jich nemá“⁴².

⁴¹ Ú. Zíbrt, *Islandia*, str. 8, R. Vonka (Věst. Ped. III, 170), E. Walter (Čs. R. I).

⁴² *Islandia*, str. 79 (tisk z r. 1673, str. A 6), polské vydání str. 12; německé vydání, l. B 4.